

ВІРТУАЛЬНІ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сухомлінова Анастасія Сергіївна,
асистент кафедри початкової і
спеціальної освіти
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
anastasia.suhomlinova@gmail.com

Сучасна освіта все більше використовує цифрові технології, щоб зробити навчання доступнішим, інтерактивнішим та ефективнішим для всіх дітей, зокрема для тих, хто має особливі освітні потреби (ООП). Інклюзивна освіта потребує індивідуального підходу та адаптованих методик, а технології дозволяють створювати інклюзивне та безпечне середовище, що сприяє гармонійному розвитку соціальних навичок.

Діти з ООП можуть стикатися з труднощами в традиційному навчальному процесі, особливо коли йдеться про соціальну взаємодію. У таких випадках віртуальні середовища можуть бути ефективним рішенням, оскільки вони забезпечують можливість взаємодії без тиску, дозволяючи дітям поступово засвоювати важливі комунікативні та поведінкові навички.

Соціальні навички відіграють ключову роль у розвитку будь-якої дитини, оскільки вони допомагають у повсякденному житті: спілкуванні, навчанні, роботі в команді, встановленні стосунків та вирішенні конфліктів. Для дітей з особливими освітніми потребами цей аспект є особливо важливим, оскільки вони можуть мати труднощі у взаємодії з оточуючими через когнітивні, мовленнєві чи емоційні особливості. Недостатній розвиток соціальних навичок може призводити до ізоляції, труднощів у навчанні та зниженого рівня самооцінки. Тому важливо цілеспрямовано розвивати ці навички за допомогою спеціальних методик та інструментів.

Розвиток соціальних навичок у дітей з особливими освітніми потребами є важливим компонентом їхньої успішної адаптації в суспільстві. Одним із ключових аспектів є формування вербального та невербального спілкування, адже багато дітей мають труднощі з розумінням міміки, жестів та інтонації голосу. Для цього використовують соціальні історії, які допомагають пояснити різні ситуації та моделі поведінки, а також віртуальні платформи та додатки, що моделюють комунікативні сценарії. Рольові ігри також є ефективним методом, оскільки дозволяють дітям практикувати розмовні та невербальні навички у безпечному середовищі.

Важливим етапом соціалізації є взаємодія у групі, яка часто викликає труднощі через складність у розподілі ролей та співпраці. Розвитку цих навичок сприяють групові завдання та проекти, що

навчають дітей домовлятися, дотримуватися правил і працювати разом. Настільні ігри та командні вправи допомагають покращити навички комунікації, а інтерактивні симуляції дозволяють моделювати ситуації співпраці, створюючи реалістичні сценарії для навчання ефективної взаємодії.

Ще однією проблемою для багатьох дітей з ООП є розпізнавання емоцій, адже розуміння почуттів інших людей відіграє важливу роль у соціальній адаптації. Використання карток емоцій допомагає дітям асоціювати міміку з певними відчуттями, а ігрові додатки пропонують інтерактивний спосіб навчання, що робить цей процес більш цікавим і доступним. Метод дзеркала, коли дитина повторює вирази обличчя, дозволяє покращити сприйняття невербальних сигналів та навчитися розпізнавати власні емоції.

Окрім цього, важливо навчати дітей розв'язувати конфліктні ситуації, оскільки вміння знаходити компроміси є необхідним для гармонійної взаємодії в суспільстві. Формуванню цих навичок сприяє навчання мирному врегулюванню суперечок, розвиток стратегій поведінки та аналіз можливих рішень у різних ситуаціях. Моделювання конфліктних сценаріїв у вигляді ігор та вправ допомагає дітям зрозуміти можливі шляхи виходу зі складних соціальних ситуацій та обрати оптимальний спосіб взаємодії.

Соціальні навички мають критичне значення для дітей з ООП, адже їхній рівень соціалізації впливає на якість життя та інтеграцію в суспільство. Розвиток комунікативних та емоційних компетентностей сприяє кращому розумінню себе та інших, допомагає будувати дружні відносини, адаптуватися до змін та успішно взаємодіяти з оточуючим світом. Використання сучасних методик та технологій дозволяє ефективно підтримувати дітей у цьому процесі, сприяючи їхній самореалізації та соціальній інтеграції.

Сучасні технології відіграють все більшу роль у процесі навчання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Одним із найефективніших інструментів у цьому напрямку є віртуальні середовища. Вони створюють безпечний простір для взаємодії, сприяють розвитку соціальних навичок та допомагають адаптуватися до реального світу через моделювання різних ситуацій.

Віртуальні середовища – це інтерактивні цифрові простори, в яких користувачі можуть навчатися, взаємодіяти та виконувати завдання. Такі середовища можуть бути реалізовані у вигляді освітніх платформ, ігрових симуляторів або спеціалізованих програм, що імітують реальні ситуації. Вони мають низку ключових характеристик: адаптивність, інтерактивність, безпека, візуалізація та мультимедійність.

Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами може бути складним процесом через наявність різних бар'єрів: комунікативних, емоційних, поведінкових чи когнітивних труднощів. Традиційні методи соціалізації не завжди є достатньо ефективними, оскільки деякі діти можуть відчувати тривожність у соціальних взаємодіях, мати труднощі з

адаптацією в колективі або потребувати особливого підходу. Віртуальні середовища можуть стати дієвим інструментом у процесі соціалізації таких дітей, допомагаючи їм поступово освоювати навички спілкування та взаємодії в комфортному для них темпі.

Одним із головних викликів для дітей з особливими освітніми потребами є труднощі у вербальному та невербальному спілкуванні. У цьому контексті віртуальні середовища, зокрема онлайн-ігри, соціальні платформи, освітні додатки та програми для моделювання життєвих ситуацій, можуть стати ефективним інструментом для поступового розвитку комунікативних навичок. Завдяки інтерактивному формату діти мають можливість навчатися спілкуванню поетапно, у безпечному та комфортному середовищі, що значно знижує рівень стресу й тривожності під час взаємодії.

У таких середовищах діти можуть практикувати ведення діалогу, вчитися правильно формулювати власні думки, ставити запитання, уважно слухати співрозмовника та відповідати на репліки, що є важливими складовими ефективної комунікації. Для тих, хто має труднощі з усним мовленням, передбачена підтримка альтернативних засобів спілкування: використання текстових чатів, емодзі, піктограм або спеціальних додатків для синтезу мовлення. Це дає змогу дитині висловлювати свої думки у зручний для неї спосіб та поступово долати бар'єри у спілкуванні.

Крім того, дітям з ООП часто буває складно дотримуватися правил, планувати свої дії та передбачати наслідки власної поведінки. Віртуальні середовища можуть виступати безпечним простором, де вони вчатьса самоконтролю, відповідальності та прогнозуванню результатів своїх вчинків. Багато платформ пропонують чіткі сценарії та алгоритми поведінки, які допомагають засвоїти базові соціальні норми, такі як чергування під час розмови, правила етикету в груповій взаємодії або способи реагування на конфліктні ситуації.

Важливу роль відіграє й гейміфікація, адже ігрові елементи – нагороди, рівні, бонуси – підвищують зацікавленість дітей і стимулюють їх дотримуватися правил та вдосконалювати свої соціальні навички. Виконуючи різні завдання у віртуальних середовищах, діти також навчаються формувати стратегії розв'язання проблем: аналізувати ситуацію, приймати рішення та контролювати власну поведінку. У такий спосіб інтерактивний досвід допомагає не лише розвивати комунікацію, а й сприяє загальному соціальному становленню та адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Для дітей з особливими освітніми потребами важливо відчувати себе повноцінною частиною суспільства, однак у реальному житті вони нерідко стикаються з нерозумінням, бар'єрами у спілкуванні або проявами дискримінації. Віртуальні середовища допомагають зменшити ці труднощі, створюючи безпечний та інклюзивний простір для навчання, взаємодії й розвитку соціальних навичок. Вони забезпечують рівноправну участь у навчальному процесі, оскільки освітні платформи

надають доступ до знань без упередженого ставлення та дозволяють дітям з ООП навчатися разом з іншими. Крім того, дитина має можливість соціалізуватися у комфортному для себе темпі, самостійно визначаючи рівень і швидкість взаємодії, що сприяє поступовій адаптації до соціального середовища. Важливою перевагою є також доступність і адаптивність таких платформ, адже багато з них враховують індивідуальні потреби користувачів: дозволяють змінювати кольори, шрифти, додавати аудіосупровід та інші налаштування, що значно полегшує використання для дітей з особливими потребами.

Віртуальні середовища допомагають дітям без стресу зануритися у соціальні ситуації, тренуючи навички взаємодії у форматі гри. Серед таких платформ особливе місце займають ClassDojo та Seesaw.

ClassDojo – це унікальна платформа для підтримки соціальної активності та контролю поведінки учнів. Діти отримують віртуальні заохочення за успішну комунікацію, участь у групових завданнях та прояви дружелюбності. Учитель у реальному часі може спостерігати за взаємодією учнів, коментувати їхню поведінку та стимулювати розвиток позитивних соціальних звичок.

Seesaw дозволяє учням створювати цифрові портфоліо, що включають їхні роботи, малюнки, оповідання та записи. Ця функція сприяє самооцінці дитини та розвитку навичок самопрезентації, які є критично важливими для соціальної інтеграції.

Розвиток соціальних навичок у дітей та молоді можливий через використання мультимедійних технологій, що забезпечують інтерактивний досвід та залучають учасників у процес навчання. Інтерактивні історії, цифрові казки, анімаційні фільми та серйозні ігри дозволяють моделювати реальні соціальні ситуації та аналізувати варіанти поведінки. Дослідження у сфері освітньої психології та когнітивної науки підтверджують ефективність мультимедійного підходу у навчанні соціальним навичкам: активне навчання через взаємодію, моделювання реальних ситуацій, підвищення емоційної залученості, підтримка розвитку комунікаційних навичок та доступність для дітей з особливими освітніми потребами.

Інтерактивні історії та казки також є ефективним методом соціального навчання. StoryJumper дозволяє дітям створювати власні книги, використовуючи цифрові ілюстрації та тексти. Це чудовий спосіб навчити їх розуміти причинно-наслідкові зв'язки у соціальних ситуаціях.

Kazka Fun – ще один інструмент, який допомагає дітям розвивати емоційний інтелект. За допомогою цього сервісу можна створювати інтерактивні казки, у яких діти впливають на розвиток подій, приймаючи рішення для головних героїв. Це дає змогу моделювати різні варіанти поведінки у соціальних ситуаціях і аналізувати їх наслідки.

Персоналізоване навчання є ключем до ефективного засвоєння знань, оскільки воно враховує індивідуальні особливості кожного учня – рівень розвитку, стиль навчання, інтереси та потреби. Використання сучасних технологій, зокрема адаптивних платформ, голосових

помічників і штучного інтелекту, дає змогу створити гнучке освітнє середовище, у якому кожна дитина може навчатися у власному темпі. Особливо важливим це є для дітей з особливими освітніми потребами, адже вони часто потребують більше часу для опанування матеріалу або, навпаки, можуть випереджати загальний темп навчання. Персоналізовані платформи дозволяють їм рухатися у зручному ритмі, що знижує рівень тривожності через необхідність «встигати за класом», допомагає краще засвоювати інформацію без перевантаження та поступово підбирати завдання відповідно до рівня знань і можливостей. Наприклад, Khan Academy Kids дає змогу дітям виконувати вправи стільки разів, скільки потрібно, не відчуваючи страху отримати негативну оцінку.

Важливою перевагою персоналізованого навчання є також можливість адаптації до індивідуального стилю сприйняття інформації. Діти з особливими освітніми потребами можуть отримувати навчальні матеріали у формі, яка найбільше їм підходить: у вигляді тексту, аудіо, відео, анімації або інтерактивних ігор. Для дітей із дислексією можуть використовуватися спеціальні шрифти та кольорові контрасти, а для дітей із розладами аутистичного спектра – додаткові візуальні підказки, що полегшують розуміння завдань. Наприклад, платформи на кшталт Epic! пропонують адаптовані електронні книги, які можна не лише читати, а й прослуховувати, що значно полегшує процес навчання.

Персоналізований підхід також сприяє зниженню рівня стресу, адже страх зробити помилку, невпевненість у власних силах і соціальний тиск можуть негативно впливати на навчальну діяльність дітей з ООП. У комфортному середовищі дитина не боїться отримати погану оцінку, не відчуває конкуренції з іншими учнями та має можливість проходити матеріал у зручному темпі, уникаючи перевантаження. Наприклад, DreamBox Learning використовує адаптивні вправи, які автоматично підлаштовуються під рівень знань дитини, пропонуючи завдання оптимальної складності.

Крім того, персоналізоване навчання підвищує мотивацію до навчальної діяльності. Діти з особливими освітніми потребами нерідко втрачають інтерес через складність матеріалу або невідповідність традиційних методів викладання їхнім можливостям. Використання гейміфікації, інтерактивних завдань і тем, що відповідають інтересам дитини, робить навчання більш захопливим, доступним і зрозумілим. Такий підхід сприяє й розвитку самостійності. Діти вчаться самостійно обирати, коли і як вивчати матеріал, виконувати завдання у комфортному темпі без зовнішнього тиску, приймати рішення та планувати свій час. Це формує навички самоконтролю, відповідальності та організованості, які є важливими для подальшого життя.

Важливою складовою персоналізованого навчання є індивідуальна підтримка, яку дитина отримує не лише від педагогів, а й від сучасних технологій. Завдяки використанню штучного інтелекту платформи можуть аналізувати помилки учня та пропонувати вправи для їх

виправлення, а голосові помічники, такі як Google Assistant або Alexa, допомагають тренувати мовлення, відповідати на запитання та пояснювати складні поняття. Навчальні додатки забезпечують миттєвий зворотний зв'язок, що дає змогу учням бачити власний прогрес. Наприклад, програма Breathe, Think, Do with Sesame допомагає дітям з особливими освітніми потребами навчитися регулювати емоції та контролювати свою поведінку, що є важливою частиною їхнього розвитку та соціальної адаптації.

Віртуальні середовища та інноваційні технології роблять навчання доступним, адаптивним і цікавим для дітей з ООП. Вони дозволяють не лише засвоювати академічні знання, а й отримувати важливі соціальні навички, необхідні для успішної інтеграції у суспільство. Таким чином, персоналізоване навчання та сучасні технології стають важливим інструментом для створення інклюзивного суспільства, де кожна дитина має рівні можливості для розвитку та самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Ёжова Т.Є. Організація в Україні освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів: тези доповідей XIII Міжнародна науково-практична конференція (20–21 листопада 2013 р.). Київ : Університет «Україна», 2013. С. 26–27.
2. Кас'яненко, О. М., Волотовська, Т. П., & Станкевич-Волосянчук, О. І. (2025). Освітня інклюзія в онлайн-середовищі як фактор успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Педагогічна Академія: наукові записки, (23). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17281303>
3. Шевченко Ю., Кондратенко В. Соціально-педагогічні виміри інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2024. Т. 2. Вип. 33. С. 101-106.